

Dingha Béla:
A BÚVÖS CIRKALOM

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy fiatal legény, akinek nem volt sem arany, sem ezüst marhája¹, sem egyéb nemű drágasága, de azért mégse volt szegényebb a templom egerénél. Kemény járású, széles vállú, dolgos kezű volt a legény, a szíve is a helyén volt, az esze se járt a szomszédban. Hogyan történt, hogyan nem, egyszer csak azt se mondja, hogy hű, vagy bá, csak elindul világgá... Ment, ment, mendegélt, elmaradt a falu, elmaradtak az ismerős hegyek is, s előtte kékllett a nagy messzeségben egy új világ, amelynek se patakját, se mezejét nem ismerte s amelyről azt se tudta, szól-e ott az erdők alján a tilinkó, játszik-e ott is a vándoremberrel a rónaságon csalóka délibáb...

De azért meg nem állott, meg se pihent, csak mikor a hazai föld határához ért, heveredett le egy kissé. Mintha megnehezedett volna a szíve. Vissza-visszatekintett az elhagyott hegyek felé, mintha azok hívták, hívogatták volna visszafelé...

Ahogy ott elábrándozott, egyszerre csak megszólal egy hang a háta mögött:

– Ugyan hová pislogatsz, szép öcsém?

A legény hátrafordult. Egy fehérszakállú öregember állt a háta mögött. Lehetett vagy háromszáz esztendő. Vagy hogy talán több is. A legény lekapta a kalapját.

– Hazafelé, jó uram.

Az öregember lassacskán, öregesen leereszkedett a legény mellé a földre.

– Hazafelé száll a gondolatod? Hát ugyan ki űzött el onnan hazulról?

A legény hátra szegte a fejét.

– Engem? Elűzött-e valaki? Ugyan mi jut eszedbe, jó uram?

– Akkor pedig nem értem, mit keseregsz itt a határon? Elmész: vagy visszajössz, vagy se! Oda se neki, öcsém!

A legény elgondolkozott.

– Elmenni, elmegyek, az igaz. Idegenbe hajt a dicsőség szomja. De azért, jó uram, mégis csak eszembe jutott: füttyög-e ott is, a kéklő hegyek között, a sárgarigó? Tere-e ott is égszínű búzavirág a mezőn? Piroslík-e ott is égő pipacs a búzában?...

Az öregember felkacagott.

– Hahaha! Dicsőséget szomjazol: és megállít a búzavirág? Utánad sír a rigó füttye: és szaladsz előle? Aranyszárnyú tündért kergetsz: és megfordulsz egy haszontalan kis piros virág után? Furcsa legény vagy, szép öcsém!

A legény türelmetlenül csapott öklével a földre, de abban a pillanatban föl is jajdult.

– Jaj, de bevágtam a kezemet valami kőbe!

Az öreg odatekintett.

– Tán nem is kő az, öcsém. Valami csillogó jószág áll ki a földből.

A legény széthányta a göröngyöt. és alig akart hinni a szemének, egy csillogó cirkalom² állt ki a földből. Az egyik ága színarany, a másik meg szép fehér ezüst.

¹ érték, vagyontárgy

² körző

Megszólal az öreg:

– Ládd-e, öcsém, a hazai rög ajándékkal búcsúzik tőled.

A legény meg csak nézte, nézte a csillogó cirkalmot s észre se vette, hogy a kezéből szivárog a vér.

Megint csak az öreg vette föl a szót:

– Nem is tudod, öcsém, milyen szerencsés ember lettél. Ez: a világokat átfogó cirkalom. Akármerre jársz, akármerre méricskélsz velem, szerencse, siker fakad a nyomán. Most már bizonyosan rád mosolyog majd a dicsőség forró sugara...

De a legényt úgy elfoglalta a maga gondolata, hogy jóformán oda sem ügylet az öregember beszédére. Csak forgatta, forgatta a kezében a csillogó szerszámot.

– De szép, de szép ez a cirkalom!

Azzal össze is hajtotta, zsebre is dugta s búcsúzóra emelte a kalapját.

– Isten áldjon, nagyuram!

– Isten áldjon, öcsém! De sietős lett egyszerre az utad. No, de mielőtt elindulnál, én is megajándékozlak még egy jó tanáccsal. Ne lépd át addig a hazai határt, míg utoljára nem mosod meg az arcod a mezei virágok harmatában, s nem oltod a szomjúságod a honi patak friss vizéből... Áldjon meg az Isten, öcsém!...

Az öregember föltápáskodott a földről, megbökte a kalapja szélét s lassan, csoszogva indult el arrafelé, amerről a legény jött.

A legény még egy ideig utána bámult, azután pedig, mintha valami varázs fogta volna meg: lehajolt a földre, kezét benedvesítette a mezei virágok harmatával s jól megdörzsölte vele a szemét, a homlokát, az egész arcát... Valami csodás frissesség szállotta meg egyszerre. A tüdejét majd szétvetette az üde, illatos levegő. A szeme erősebb nézésű lett.

– Ejnye, de jó tanácsot adott ez az öregember!

Szinte szeretett volna utána kiáltani egy köszönő szót, de az már végleg eltűnt. Most már azután gondolkodás nélkül ment le a csörgő patakhoz. Megmerte a kalapja szélét kristályos vizéből s egyszerre felhörpöntette. Pompás, üdítő íze volt. Ruganyosabbnak, erősebbnek érezte magát tőle...

És zengő füttyszóval nekivágott az idegen földnek...

Hosszú ideig ballagott magában, embernek a színét se látta. Más volt körülötte minden, mint odahaza. A fák se voltak olyanok, a fűszál is sápadtabb volt, a levegő is nyomottabb...

Végre aztán egy pásztoremberrel találkozott. Illendően ráköszönt:

– Szerencsés jó napot kívánok! Nem mondanád meg, kinek az országát járom?

A pásztor is megbillentette a kalapját.

– Hogy kinek az országát? Hát ma az Aranyország királyáét. Holnap, úgy lehet, az Ezüstország királyáé lesz már ez a föld. Ma az egyiké, holnap már a másiké. Így megy ez már egy emberöltő óta. Változó szerencsével verekszenek itt, ezért a földért a királyok.

A legény nagyot nézett.

– Hát ez már hogyan lehetséges?

A pásztor a vállát vonogatta.

– Hogyan lehet? Hát csak úgy, hogy valami ócska írásból kiböngészték az írástudók: merre terjedt valamikor Aranyország határa s úgy találták, hogy Ezüstország királya elszántott belőle egy jókora csíkot... Rá is üzent menten a király a szomszéd királyra, hogy adja vissza tüstént az elfoglalt országrészt. No, lett is ebből mindjárt kavarodás! Ezüstország írástudói is kisütötték valami poros levélből, hogy Aranyország vett el egy darab földet Ezüstország földjéből... Hát ezen szépen hajba kaptak s most a két király egymás országát pusztítgatja. Hol az egyik veri a másikat, hol a másik az egyiket. Mi pedig pusztulunk, veszünk. Az írástudók meg egyre veszekednek, hogy ötarasznival errébb, vagy arrébb van-e a határ?...

No, a legény se akart többet hallani. Egyenesen a királyi palota felé vette az útját. Ott aztán előállott, hogy így, meg úgy, vezessék őt azonnal a király elébe, mert ő egy-kettőre kiméri: merre van az ország határa. Dejszen, kacagtak is rajta alaposan. Hogy még ilyen ütött-kopott legény bölcsebb akarjon lenni az írástudóknál! De, hogy váltig erősködött, hát csak elvezették a király színe elé. A király is csak úgy félvállról vette az ajánlkozást. De mivelhogy a legény nagyon bizakodott, hát a király is rácsapott az asztalra.

– Üsse kő! Próbáld meg, szép öcsém! Csakhogy előbb beszélj Ezüstország királyával. De ha rosszul sülsz el a dolog, akkor, teremtuccse, vörös nadrágot szabatok rád!

A legény nem ijedt meg a fenyegetésre, hanem sietve átballagott Ezüstországba. No, itt fogadták csak nagy hahotával. De hahota ide, hahota oda, a vége mégis csak az lett, hogy Ezüstország királya is rávágott öklével az asztalra.

– Bánja a bánóci bán! Mutasd meg hát, mit tudsz. De ha kevesebbet tudsz, mint hiszed, akkor mogyorófa vesszővel hegedülttetem el rajtad a „huszonötök kesergőjét”!

Erre se vetett ügyet a legény. Elkérte itt is, ott is a poros írásokat, azokat bújta három éjjel, három nap. Azután csak elüzen a két királyhoz, hogy másnap pont délben legyenek itt, meg itt az udvari néppel együtt, elkezd a mérést.

Hát a királyok ott is voltak, még talán delet se harangoztak. A legény is megjött. És se szól, se beszél, csak előveszi belső zsebéből a gyönyörűséges cirkalmot. Két ágát kinyitja s először az ezüst szárát szúrja le a földbe, az arany szárát pedig jobbra-balra meghajtogatja a levegőben.

Hogy erre mi történt? Hát az történt, hogy mindenfelől valami csodálatos zúgás keletkezett s amerre az arany szár hajolt, egy pillanat alatt egyenes vonalban kalásztenger nőtt ki a földből, és susogott és zizegett és hullámozott lágyan, selymesen...

Az emberek még a szájukat is nyitva felejtették. De nyitva felejtette ám a legény is. Ő mérni akart, s íme, a bűvös cirkalom nyomán csuda kelt ki a földből.

Ezüstország népe hadonászva kiabált:

– Ugye, mégis mienk a nagyobbik határ! Az aranykalász mutatja, meddig terjed Aranyország!

A legény oda se hederített a kiabáló népre. Csak megfordította szépen a cirkalmot. Az arany szárát dugta a földbe s az ezüstöt hajtogatta. És a másik pillanatban ott hajlongott a túlsó oldalon az ezüst kalásztenger, végig szép egyenes vonalban.

És a két ország között véges végig széles nagy út szaladt. Az egyik oldalán arany alma mosolygott a fákról, a másik oldalát barackfa szegte be, amelyen ezüst barackot ringatott a langyos nyári fuvalom.

Ez az út volt a két ország határa. Ezért verekedtek, ezért pusztították egymást, és egyiknek se volt igaza.

Az írástudók egyszeribe az orrukra rántották a süvegüket. A legény meg diadalmasan nézett körül s ujjongva lóbálta a kezében a bűvös cirkalmot...

Nosza, körülfogták őt a királyok is. Az egyik mindjárt a fiává fogadta, a másik aranyhajú lányát hozzá feleségül adta. És a királyfivá lett szegény legény, százszor szép feleségével arany palotába költözött, és cirkalmával hol itt, hol ott mérte a szegény emberek igazságát is... És gyarapította napról-napra a dicsőségét...

Egyszer csak, hogyan történt, hogyan nem, egy szép napon magára vette szegényes gúnyját, kézen fogta világszép hitestársát és szót se szólva, vitte, vitte magával ki a határba, a határból messze idegen tájékra, amerre a királylány sohase járt...

– Merre viszel engem, én jó uram?

– Tündérországba, kicsiny feleség!

Aztán megint csak hallgattak. Csak mentek, mentek egyre messzebb és messzebb.

Egyszerre csak a messzeségből csudás trillázó füttyszót hozott a kóbor szellő.

A férfi szeme felvillant. Megszorította a felesége kezét.

– Hallod? A sárgarigó füttyög! A sárgarigó.

A két szeme könnyben úszott.

Azután hirtelen eleresztette az asszony kezét és rohant előre, mint a vágató szélvész...

Az asszonynak pityergősre rándult a szája. De még jóformán ideje se volt belekezdeni, az ura már újra ott termett, kalapja telis tele volt valami szépségesen égő piros virággal, aminőt az asszony sohase látott, a kezében pedig ott kékllett a kék égboltozatnak egy tenyérnyi darabkája. Aztán csak teleszórta az asszony arany haját, bársonyos vállát lángoló pipacssal és mosolygó búzavirággal. A királyleány pedig hozzásimult az urához és úgy suttozta boldogan:

– Tündérországba vagyunk, kis uram, ragyogó Tündérországba.

Így volt, mese volt... Ki nem hiszi, járjon utána.

(1913)